

Conjunctionis autem ratio, cognitis dissidii ac disjunctionis causis, pervestiganda est, ut ad removendas eas incumbatur. Porro causae potissimum fuisse videntur duae: altera ecclesiasticorum vita; quae re vera in moribus suorumque functione munerum correctione haud modica indiget. Mala enim horum exempla tantum praebere offensionis, ut quorum vita contemptui fuit, eorum pariter contempta doctrina sit. Injuste id quidem. Nam scribae quoque et pharisaei improbi erant, et tamen Christus ait: „Super cathedram Moysi sederunt scribae et pharisaei; omnia quaecumque dixerint vobis, servate et facite; secundum autem opera eorum nolite facere.“¹ Verum justo iudicio permisisse Deus videtur, ut sal infatuatum conculcarentur, idem tamen conculcantes iudicaturus. Altera dissidii causa fuit, quod in cultum divinum sive ex incertitia, sive ex avaritia, sive aliunde irrepere vitia quaedam, quae abalienationis causam praebuerunt. Ergo remedium ad disjunctionem tollendam esse tale debet, quo et duo haec mala removeantur, ac simul de conciliandis dogmatibus agatur in spiritu caritatis et non contentionis.

Tale autem hoc videtur:

Papa oecumenicum edixit concilium, accivique universos, qui iure aut consuetudine adesse generalibus conciliis solent. Hi sunt non soli tantum episcopi, sed abbates quoque et religiosorum ordinum praepositi generales; praeterque hos alii viri docti, saltem ut suadendi consulendique jus habeant. Quocirca faciendum videtur, ut e regno Galliae probi doctique permulti ex episcopis, abbatibus, doctoribus aliisque idoneis viris mitterentur, qui copiosum ac floridum suffragiorum numerum vel statutivum vel suadentium efficerent, qui quum a prudentia, tum a doctrina merito auctoritatem haberent; postque capitibus eorum negotium dari, ut serio reformationem morum urgerent. Idem cum Philippo rege, idem cum caesare agi posset, ut demandarent suis. Nec dubito, quin pro eo, quantum hi principes cleri emendationem op-

¹ Matth. 23, 2.

tant, paratissimi sint futuri; idque eo proclivius fieret, quod suapte sponte paratus papa est, uti potest de legato¹ cognosci, imperare imprimis, ut de reformatione agatur. Quapropter si accedere voluntatem principum viderit, idem impensius exequetur.

Jam concilium quum plane liberum sit, in eoque serio de correctione sit agendum, videtur aequum, ut capita novarum ecclesiarum in Gallia, Germania, et ubique locorum sunt, eo conferant sese, ut monitis correctionem suis juvent, et de controversis suis dogmatibus disceptent. Spesque est fore, ut Sanctus Spiritus verae auctoritatis et pacis, quemadmodum in aliis conciliis in ejus nomine congregatis adfuit et fidei controversias diremit magnas, ita in hoc quoque adsit et dissidia, quae in praesentia terrarum permiscunt orbem, componat. Quod si novarum ecclesiarum hominibus haudquaquam placeret de dogmatibus suis ex majore totius concilii suffragiorum numero decerni, in promptu est via, quae in concilio Ferrariensi et Florentino sub Eugenio Quarto est inita, quum Graeci Latinis reconciliati sunt, totidem utrimque constitutis, qui absque suffragii latione, sanctorum scripturarum inter se doctorumque locos ac rationum momenta expenderent.

Securique sint novarum ecclesiarum homines, bene se acceptum iri et humaniter ante postque consensionem. Pro qua equidem vel centies, si toties possim; mori non abnuam. Atque hoc pacto ex dissidii malo emendationis in ecclesiae capite ac membris bonum existeret.

3. Commentarius, ne templa haereticis concedantur, admonens.

(Sachini Hist. Soc. Jesu P. II. l. 6. n. 324a.)

Quum a multis saeculis Christi fidem complexa Gallia catholicae Romanae ecclesiae perpetuo adhaeserit, et nova nunc ei obrudatur religio, quae se a Romana segregat, videndum etiam atque etiam est, recipienda sit necne.

¹ Hippolyto Estensi, cardinali Ferrariensi.

Nam, quoniam nonnisi una est fides, una religio sancta, una ecclesia, profecto altera harum religionum falsa est, vel nova vel vetus. Si nova falsa est, nulla relinquatur eam sequentibus via salutis; si vetus, populi igitur regesque priores aberrarunt omnes ac perire exitio sempiterno.

Quis autem non videt, quanti negotii sit majores omnes, non solum e populo, sed antistites regesque, quorum multi coluntur in sanctis, de caelo quodammodo detrahere et damnare? Erit ergo prudentissimae reginae, tantam in regno conversionem, rege pupillo, nequaquam pati. Nec vero e concilio regio suadere id quisquam debet, ne scilicet quum necessitas nulla sit, quae moram non ferat, regis pueritiae videatur illusum; cui non paternum avitumque, sed novitium quoddam, praecipiti fictum prolatumque consilio traderetur regnum. Quippe eorum, qui templa petunt, doctrina non modo ea non est, quam adhuc secuta est Gallia, sed illi plane contraria, multisque damnata conciliis est: in Romano¹ ac Vercellensi² sub Leone Nono pontifice, in Turonensi sub Victore Secundo³ et Innocentio Tertio⁴, itemque in eo, quod Basileae, quodque Constantiae habitum est. Quibus conciliis quum explicata et tradita sit ecclesiae catholicae doctrina, qui sectantur hanc novam illi contrariam, luce clarius est, in catholica ecclesia eos non esse. Quare nec rectam habent fidem, „sine qua“, ut ait apostolus, „impossibile est placere Deo.“⁵ At fidei subtrito fundamento, omnes istius novae sectae ritus ac caerimoniae invisae sunt Deo.

Atque adeo nullo modo concedenda sunt templa, quae talibus ritibus polluantur; quae sint superstitiosae impietatis receptacula et sacrilegiorum officinae; sed potius sub-

¹ Synodus Romana a. 1050 contra Berengarii Turonensis errores de eucharistiae sacramento.

² Synodus Vercellensis eodem anno celebrata.

³ Synodus Turonensis a. 1054 contra dictum Berengarium.

⁴ Intelligi videtur synodus oecumenica Lateranensis IV, sub Innocentio III, a. 1215, quae cap. I. inter alias doctrinam catholicam de „transubstantiatione“ contra Catharos confirmat. Mansi XXII, 982.

⁵ Hebr. 11, 6.

trahenda illis materia est, per quam majestatem divinam violent iramque ejus in totum regnum concient. Et quam possit celerrime excidenda radicibus tantae pravitatis semina sunt.

Atqui templa permittere, quid est nisi publice ac palam haec scelera fovere atque alere?

Aliae haereses conciderunt per sese, quum populus publice nonnisi catholicos audiret exhortatores, nonnisi catholicos spectaret ritus. Comperitumque usu est, diutius vixisse eas, quae loca publica et conciliabula habuerunt; iisque adeptis paulatim respicuisse etiam deceptos. Itaque si certa sedes et quasi arx hisee nunc hominibus, quorum haud pauci errore abducti sunt, detur, in eorum quoque perniciem cedet, quibus hic ad sanitatem errorum adimetur, et pertinaciae propugnacula et alimenta recessus tribuentur.

Nec vero quisquam pacis nomine perque minoris incommodi specieim indulgentium hoc dixerit; contra enim prorsus eveniret.

Quippe quanquam haud pauci factionis hujusce sunt, multo tamen sunt catholici et numero et genere superiores. Neque tam indulgentia haec grata illis, quam invisae his foret. Nec prudentia fert, ut placeas deterioribus, irritare meliores potentioresque, qui, si qua demum desperatio ad novas res consternerit, periculosius tumultuant. At enim etiam novatores hi turbas tempestatesque maximas excitaverunt. Excitaverunt enim vero plus satis. Invasere urbes totas, extrubavere catholicos viros, feminas Deo sacras religiosis eiecere adytis, incendere ac diripere templa; etiam lacerare sacras imagines, cruces infringere, conculcare divinissimum Christi Domini corpus ausi sunt, praeter atrocitatem et caedes et genera omnia barbarae inhumanitatis. At haec, impunitatem inter initia nacti, furtim aggregatis ad sua consilia multis insaniae sociis, ausi sunt. Quid ergo fiet, si publica auctoritate vires nanciscantur, et, copia exemplorum facta, gratiam ad se stare principum credant? Quid contra haec catholici? Sine dubio haud ferentes indignitatem, ad haec jure veriti sollicitique, ne, si istorum

opes corroborentur, eas contra se expromant, et facultates ac templa (quae sunt consueti haereticis facta) per vim eripiant, ad arma ac manus venient. Atque ita, quod pacis credebatur fore tessera, id erit classicum belli; meritoque formidari seditiones poterunt ac bella civilia. Ac proinde templorum his condonatio, fraus et crimen est violatae majestatis, non Dei modo, sed christianissimi etiam regis.

Quippe ad hanc diem id regnum popularium amore adversus regem suum, fide, obsequio potentissimum et inexpugnabile semper fuit. Sed post haec discordiae civiles attererent enervarentque ejus opes. Religionis dissidium dissidia parit animorum. Istine ut regem unquam religionis alienae bona fide ament? Illud potius, ut suae factionis habeant principem, admittentur. Igitur haec ratione fides, qua regna, ut nervis corpora, continentur ac vigent, tollitur. Quid tum si forte externus hostis ingruat? Nonne multis modis regnum patebit injuriae? Nec opinandum est, posse parti utrique fieri satis. Vetat id ea causa, ob quam Christus dixit, neminem duobus servire dominis posse. Illud magis timendum est, ne regnum in se divisum desoletur; idque eo metuendum est etiam, quod si adhuc, quamdiu in religione avita perstitit, protexit illud semper et fovit Deus. posthac, si deseratur, deseret. Quod Orientis imperio miserum magis, quam miserandum in modum videmus factum, nimiumque multis provinciis. Ut jam minus mirum sit, quod sacrae litterae narrant de Israelitica gente, quam Deus ob religionem desertam Assyriis Chaldaeisque praedam dedit.

Veterum imperatorum ac principum maxime commendati clarique templa haereticis non dedere, sed abstulere. Ita Constantinus primus, ita Theodosius, ita Marcianus. Ab horum exemplis christianissimae reginae degenerandum non est, nec committendum, ut quanta cum laude facta eorum memorantur, tanta cum infamia posterorum historiae ac litterae aeternis temporibus, si quid indignum nunc committatur, canant.

Ipsi (Deus immortalis) haeretici in iis, quae per injuriam invaserunt locis, si quis catholicum usurpet cultum, in eum severe animadvertunt; et nos non antiquis modo imperatoribus, sed etiam nequissimis hisce turbatoribus nequiores erimus facileque domicilium dabimus impietati, quum ipsi nullum pietati velint esse, sed obstinate eam ex regionibus, quas invadunt, expellant? Sineumque eos ad superstitionem hodie enatam tuendam audaciores esse, quam simus nos ad obtinendam avitam pietatem ac veram constantes? Ne quidquam dein principes excidere malum, incendiumque conantur extinguere, si per indulgentiam templorum corroborari nunc sinant ac spargi. Licentia, quae praedicatur, catervas ad se magnas pelliciet, nec agitare isti ac ventilare cessabunt flammam; donec, si quo modo queant, redigant omnia in cineres, et Angliae Saxoniaeque et aliis septemtrionis provinciis Galliam similem faciant.

Denique, si templorum potestas fiat, innumerabiles animas ea res a via salutis abducat; et tamen gravissime comminatur Christus ei, qui vel uni e minimis, qui in se credunt, ruinae causam objecerit. Injuria fiet episcopis, quorum e ditione ereptis quamplurimis tum res et auctoritas concidet, tum potestas ac minae contumacibus ludibrio erunt. Permanabit ad externa regna; et pernicioso exemplo velut contagione calamitas; quantoque hujus regni amplior auctoritas, vis ac dignitas est, tanto erit pernicius major latiusque fundetur.

Injuria fiet oecumenicae synodo, quae maxime hujus rogatu regni convocata Tridentum est. Id enim re factoque comprobaretur, de quo ut cognoscant ac stant, ex omni christiano orbe antistites ac viri sapientissimi convenere.

Ad extremum grave vulnus universae catholicae infligeretur ecclesiae, a qua tam praecipuum ac nobile abscindi membrum incipietur. Gravis imponeretur plaga apostolicae sedi, si contra eam converteret se christianissimum hoc regnum, cujus principes turbulentis temporibus semper ei perflugio, auxilio, propugnaculo fuerunt, cujusque majestatem et auctoritatem armis ac virtute Gallica immortalis

cum sua gloria tutati sunt. Eoque videretur absurdius in regni viscera sedis apostolicae hostes inducere, recordantibus jusjurandum, quo ex una parte suo regniq[ue] nomine Carolus Magnus et Galli, ex altera Adrianus pontifex hoc nomine primus et Romani super divi Petri sanctum altare aeternum foedus et amicitiam pacti sunt, adjecta conditione, ut alterius partis hostes et alterius essent.¹

Quid? quod qui in christianis principibus sectis favore, gravissima etiam inter mortales luere supplicia? Alii ab inimicis trucidati sunt, alios jugularunt sui, alios repentina mors oppressit in flore aetatis, ac plurimum Deus etiam a stirpe imperia eorum ad alios transtulit; ut satis testimonio sunt Valens imperator, Anastasius, Constantius, Leo, Theodoricus aliiq[ue] permulti.

Quamobrem omnibus circumspectis, nec ad Dei gloriam, nec ad dignitatem amplitudinemq[ue] christianissimi regis, nec ad commune regni bonum, nec ad totius catholicae ecclesiae rationes expedit, ut regina templis concessis tantam rerum commutationem permittat; sed ut ad tollenda doctrinae dissidia et morum corruptelam, vel ad apostolicam sedem istos rejiciat, Ludovici imperatoris et Galliarum regis exemplo, qui, per legatos a Michaële Constantinopolitano imperatore de habendis neene in templis imaginibus sacris consultus, ad Romanum pontificem, ad quem norat talia pertinere negotia, rem detulit²; vel certe Tridentino concilio, hanc ob causam praecipue repetito, causam permitti integram curet.

¹ Videlicet quum Carolus a. 774 post captam Paviam Roman venit tituloq[ue] patricii ornatus est.

² De hac legatione Michaelis Balbi ad Ludovicum Pium imperatorem (a. 824), quae deinde ad Eugenium II. papam migravit, vide Hefele Conciliengeschichte 2. edit. IV, 41.

IX.

De indulgentiis quaestiones quinque.

Responsiones ad dubia ex mandato Pii papae IV. proposita.

Quaestiones de indulgentiis propositae a Pio papa IV.

1. Quae causa dicatur magna pro danda indulgentia plenaria.
2. Quibus verbis debeant concedi indulgentiae pro defunctis.
3. Quid agendum sit de jam concessis indulgentiis.
4. An verba illa *de injunctis poenitentis* apponi debeant in concedendis indulgentiis.
5. Quid de indulgentiis, quae concedantur coronis.

Ill^{ms} ac R^{ms} Domine,

Quia non potest quis ad rem respondere nisi prius intelligat mentem interrogantis, ego responsurus ad quaestiones de indulgentiis de mandato SS^{mi} D. N. nobis propositas, dicam in primis, quam conjiciam esse mentem ejusdem SS^{mi} in hac jussione, deinde vero ad singulas quaestiones breviter, quantum res patitur, respondebo.

1. Puto igitur SS^{mm} nosse, se habere potestatem concedendi indulgentias, nosse etiam, illam potestatem se accepisse in aedificationem et non in destructionem. Idcirco jussit, quae nobis proposita sunt, a theologis discuti, ut inde constet, quomodo uti debeat clavibus. Huc accedit,